

Tirania ceasului

George Woodcock

1944

Societatea existentă în vest nu se diferențiază prin nici o privință atât de profund față de societățile timpurii, fie din Europa sau din Vest, așa cum o face prin concepția asupra noțiunii de timp. Pentru vechii chinezi și greci, pentru păstorii arabi sau țăranii mexicani de astăzi, timpul este reprezentat de procesele ciclice ale naturii, de succesiunea zilelor și nopților, de trecerea de la un anotimp la altul. Nomazii și fermierii au măsurat, și încă măsoară ziua de la răsărit până la apus iar anul în funcție de perioada însămânțărilor și a culegerii recoltei, de căderea frunzelor și topirea gheții pe râuri și lacuri. Fermierul muncea în concordanță cu forțele naturii, meșteșugarul muncea atât timp cât credea el că este necesar pentru a-și perfecționa produsul. Timpul era privit ca un proces natural și oamenii nu erau interesați de măsurarea lui cu exactitate. Din acest motiv, civilizații foarte dezvoltate în alte privințe aveau totuși cele mai primitive metode pentru a măsura scurgerea timpului: clepsidra cu nisip sau apă, cadranul solar, nefolositor în zilele întunecate, și lumânarea sau lampa, a căror rest ne-ars de ceară sau ulei indica orele. Toate aceste dispozitive erau aproximative și inexacte și deseori deveneau imprezvizibile din cauza vremii sau a lenei supraveghetorului. Nicăieri în lumea veche sau medievală nu a existat mai mult de o mică minoritate de oameni preocupați de măsurarea timpului în termenii unei precizii matematice.

Cu toate acestea, omul modern din Vest trăiește într-o lume care funcționează în conformitate cu simbolurile mecanice și matematice ale timpului măsurat de ceas. Ceasul îi dictează mișcările și îi inhibă acțiunile. Ceasul transformă timpul dintr-un proces al naturii într-o marfa ce poate fi măsurată, cumpărată și vândută precum săpunul și stafidele. Și pentru că fără niște mijloace de măsurare exactă a timpului, capitalismul industrial nu s-ar fi putut dezvolta și nu ar fi putut să continue să exploateze muncitorii, ceasul reprezintă un element de tiranie mecanică în viața oamenilor moderni, mai puternic decât orice exploatare individual uman sau orice altă mașinărie. Este important să urmărim procesul istoric prin care ceasul a influențat dezvoltarea socială a civilizației europene moderne.

Este un fapt frecvent în istorie ca o cultură sau civilizație să dezvolte un dispozitiv care mai târziu va fi folosit pentru distrugerea sa. Vechii chinezi, de exemplu au inventat praful de pușcă, care a fost dezvoltat de experții militari din Vest, și în cele din urmă a dus la distrugerea civilizației chineze de către puternicii explozibili ai războiului. În mod similar, realizarea supremă a ingeniozității meșteșugarilor din orașele medievale ale Europei, a fost inventarea ceasului mecanic, care prin schimbarea radicală a conceptului de timp, a asistat creșterea capitalismului exploatare și distrugerea culturii medievale.

Prin tradiție, ceasul a apărut în secolul al XI-lea, sub forma unui mecanism ce făcea clopotele să bată la intervale regulate de timp în mănăstiri, care prin viața strictă pe care le-o impunea locatarilor, erau echivalentul social din Evul Mediu al fabricilor din ziua de azi. Totuși, primul ceas autentic a apărut în secolul al XIII-lea și abia în secolul al XIV-lea ceasurile au devenit ornamente obișnuite pentru clădirile publice din orașele Germaniei.

Aceste ceasuri timpurii, ce funcționau pe bază de greutate nu erau foarte precise, și abia în secolul al XVI-lea a fost obținută o precizie remarcabilă. În Anglia spre exemplu, ceasul de la Hampton Court, fabricat în 1540, este considerat a fi primul ceas precis din țară. Însă chiar și precizia ceasurilor din secolul al XVI-lea este relativă, deoarece erau dotate doar cu ace ce indicau ora. Ideea de a măsura timpul în minute și secunde a fost preocuparea matematicienilor timpurii încă din secolul al XIV-lea, dar abia inventarea pendulului în 1657 a oferit destulă precizie pentru adăugarea minutarului, iar secundarul nu a fost adăugat până în secolul al XVIII-lea. Trebuie avut în vedere că aceste două secole au fost cele în care capitalismul s-a răspândit în asemenea grad, încât a fost capabil să profite de revoluția industrială a tehnologiei pentru a-și impune dominația asupra societății.

Așa cum a evidențiat Lewis Mumford, ceasul reprezintă mașina-cheie a erei mașinăriei, atât pentru influența pe care o are asupra tehnologiei, cât și pentru influența asupra obiceiurilor oamenilor. Din punct de vedere tehnologic, ceasul a fost prima mașinărie cu adevărat automată care a devenit importantă în viața oamenilor. Înainte de această invenție, mașinăriile obișnuite erau de așa natură încât funcționarea lor depindea de o forță externă și nesigură, precum forța musculară a oamenilor sau animalelor, a apei sau a vântului. Este adevărat că grecii inventaseră o serie de mașini automate primitive, dar acestea erau folosite, precum motorul cu aburi a lui Hero, pentru a obține efecte „supranaturale” în tem-

ple sau pentru amuzamentul tiranilor orașelor Levantine. Însă ceasul a fost prima mașinărie automată ce a obținut o importanță publică și o funcție în societate. Fabricarea ceasurilor a devenit industria din care oamenii au învățat elementele fabricării mașinărilor și au obținut îndemânarea tehnologiei necesară producerii mașinărilor complicate ale revoluției industriale.

Ceasul a avut o influență mult mai radicală asupra societății decât orice altă mașinărie ducând la regularizarea și înregimentarea vieții necesare pentru obținerea cu rezultate maxime a unui sistem industrial exploatator. Ceasul a oferit mijloacele prin care timpul -un concept atât de evaziv – încât nici o filozofie nu i-a stabilit încă natura-poate fi măsurat în mod concret prin formele mai tangibile ale suprafeței oferite de circumferința unui cadran de ceas. Timpul ca durată nu a mai fost luat în seamă, iar oamenii au început să vorbească și să gândească despre „lungimi” de timp, așa cum ar fi vorbit despre lungimea unei bucăți de pânză. Așa că, timpul fiind acum măsurabil în simboluri matematice a ajuns să fie privit ca o marfă care poate fi cumpărată și vândută la fel ca orice altă marfă.

Noii capitaliști, în special, au devenit foarte conștienți de timp. Timpul, aici reprezentând truda muncitorilor, era privit de ei aproape ca și cum ar fi fost principala materie primă a industriei. „Timpul înseamnă bani” a devenit unul din sloganele-cheie ale ideologiei capitaliste, iar metronomul a devenit cel mai important dintre noile tipuri de oficialități introduse de distribuția capitalistă.

În primele fabrici, patronii mergeau atât de departe încât își manipulau ceasurile sau făceau ca fluierul din fabrică să se declanșeze la timp greșit pentru a le fura angajaților puțin din această nouă marfă valoroasă. Mai târziu aceste practici au devenit mai puțin frecvente dar influența ceasului a impus o regularitate asupra vieții majorității oamenilor ce nu a fost cunoscută mai înainte decât în mânăstiri. De fapt, oamenii au devenit ca niște ceasuri trăind după o regularitate repetitivă ce nu se aseamănă deloc cu viața ritmică a unei ființe din natură.

Oamenii au devenit, așa cum spunea expresia victoriană „precisi ca mecanismul unui ceas.” Numai în zonele rurale, unde viața oamenilor era încă influențată de ciclul vieții animalelor și plantelor, precum și de forțele naturii, o mare parte a populației nu a sucombat în fața ticăitului mortal al monotoniei.

La început, această nouă viziune asupra timpului, această nouă regularizare a vieții, le-a fost impusă forțat săracilor de către stăpânii posesori de ceasuri. Sclavul din fabrică reacționa trăind în timpul său liber cu o iregularitate haotică ce caracterizează bodegile înecate de gin ale industrialismului secolului al XIX-lea. Oamenii își căutau refugiul în lumea atemporală a băuturii sau a inspirației Metodiste. Însă treptat ideea de regularitate s-a adâncit printre muncitori. Religia și morala secolului al XIX-lea au contribuit la proclamarea păcatului de a „pierde timpul”. Introducerea ceasurilor produse în masa în anii 1850 a răspândit conștiința timpului pentru cei ce anterior abia reacționau la stimulul deșteptătorului sau a fluierului din fabrică. În biserici și în școli, în birouri și în ateliere, punctualitatea era prezentată ca fiind cea mai mare dintre virtuți.

Din această dependență slugarnică față de timpul mecanic, care s-a răspândit înșelătoare în fiecare clasă socială în timpul secolului al XIX-lea, s-a născut înregimentarea demoralizatoare a vieții ce caracterizează munca din fabricile de azi. Cel care nu se conformează va trebui să facă față dezaprobării societății și mizeriei pe plan economic. Dacă întârzie la fabrică, muncitorul își va pierde slujba, sau chiar va ajunge la închisoare în ziua de azi (*1944-în timpul introducerii programului de război). Mesele pe fugă, diminețile și serile pierdute în trenuri și autobuze, constrângerea de a munci conform unor orare, toate contribuie la probleme digestive și nervoase, la distrugerea sănătății și scurtarea vieții.

Nici înșelătoria financiară a regularității nu duce pe termen lung la eficiență mai mare. Într-adevăr, calitatea produsului este de obicei mult mai slabă pentru că patronul, ce privește timpul ca pe o marfă pentru care trebuie să plătească îl forțează pe operator să mențină o asemenea viteză, încât munca lui va fi în mod sigur de mântuială. Criteriul devine cantitatea în locul calității, plăcerea este îndepărtată din muncă, iar muncitorul la rândul său, urmărește ceasul, preocupat doar de vremea în care va putea evada în puținul și monotonul timp liber ce caracterizează societatea industrializată, ajungând să își „omoare timpul” îndopându-se cu atât divertisment mecanizat și programat (cinema, radio, ziare) cât îi permite salariul și oboseala. Numai dacă își asumă riscurile unei vieți în voia sorții sau dacă se bazează pe inteligența sa, un om fără bani ar putea să evite să trăiască ca un sclav al ceasului.

Problema ceasului este în general, similară cu cea a oricărei mașinării. Timpul mecanic este folosit ca un mijloc de coordonare a activităților într-o societate cu un grad ridicat de dezvoltare, așa cum o mașinărie este folosită ca un mijloc de a reduce munca inutilă la minim. Amândouă sunt valoroase pentru contribuția pe care o aduc la funcționarea societății, și ar trebui folosite în scopul de a-i ajuta pe oameni să coopereze în mod eficient, și să elimine truda monotona și confuzia socială. Dar nici nu ar trebui să domine viețile oamenilor așa cum o fac acum.

În prezent funcționarea ceasului dictează tempo-ul vieții oamenilor – ei au devenit servitorii conceptului de timp, pe care chiar ei l-au creat, și de care sunt înfricoșați, precum Frankenstein de propriul monstru. Într-o societate liberă și sănătoasă o asemenea dominare a funcțiilor omului de către ceas ori altă mașinărie nu ar intra în discuție. Dominarea omului de către propria creație este chiar mai ridicolă decât dominarea omului de către om. Timpul mecanic își va redobândi adevărata funcție, aceea de mijloc de coordonare și referință, iar oamenii se vor întoarce la o vedere echilibrată a vieții eliberate de venerarea ceasului. Libertatea absolută implică eliberarea de tirania abstracțiilor, atât cât și de conducătorii umani.

(acest eseu a fost publicat pentru prima oară în War Comentary-For Anarchism, la mijlocul lui martie 1944)

Biblioteca Anarhistă

George Woodcock
Tirania ceasului
1944

Preluat la 16.12.2022 de la <https://federatia-anarhista.blogspot.com/>

ro.theanarchistlibrary.org